

Bilibok György*

CIORAN, MI TÖRTÉNIK A KÉTSÉGBEESÉS TETŐFOKÁN?

Abstract

The speculation, with its vitality and impressive beauty, wins the wager against nihilism. Things sound good in the great cutted sentences. Even death is subordinated to the aestheticization by word, even the tragic is remarkably expressed. The description of suffering and depressive states reaches depths where unexpectedly re-emerges life. That is why reading Cioran, as if pride had filled us, because of our suffering and unhappiness. Cioran's fundamental question is whether it is possible to live in desperate circumstances, and if so, how can this be fulfilled.

1. Szenvedéssel élni

Magyar nyelvterületen viszonylag még kevés szó esett Emil Cioran filozófiájáról. Az alábbiakban arról lesz szó többek közt, hogy Cioran filozófiája miként értékeli át a negatív gondolkodást. Cioran számára a lélek valóban az egzisztenciális üresség függvénye, amelynek átérésétől a „naiv ember” (optimista) természete révén mentes marad, mert „beleolvad a létbe”, és „alámerül az élet irracionális tartalmába.” Másként fogalmazva, egy bizonyos személyiség csak a saját struktúrájához képest viszonyulhat a világhoz. Ezért a melankolikus ember feladata nem az, hogy elmeneküljön az élet és a világ ürességének, a hiábavalóságnak, a világban való rossznak az érzete elől, hanem az, hogy az elmélyülés és a megértés által átalakítsa a melankólia affektív tonálisát. Cioran nem változtatja meg a melankolikus ember világát, hanem úgy elemzi azt, ahogy adva van. Nem az a kérdés tehát, hogy van-e a világnak értelme, vagy sem, hanem, hogy lehet-e élni egy értelmét veszített világban. A filozófus nem alkot teodiceát sem, melynek végén a jó győzedelmeskedne, hanem egy olyan ember optimális életmódját keresi, aki számára a rossz és a szenvedés nyilvánvaló.¹ Arra a nem mindig jóindulatúan feltett kérdésre, hogy mégis miért nem lett öngyilkos Cioran, azt válaszolta, hogy félreértették. Ő sosem volt az öngyilkosság apológétája, hanem a következőt hangsúlyozta: az öngyilkosság lehetősége az, ami segít életben maradni, hogy „az élet csak azzal a gondolattal elviselhető, hogy elhagyhatod, amikor akarod.”² Horia Pătrașcu Cioran filozófiájának legértékesebb üzenetét abban látja, hogy az ember boldog lehet az élet tragikus felfogása mellett is, és a boldogság nem feltételezi szükségképpen az agymosást, a negatív gondolatok

* email: gzzurika@yahoo.com

¹ Pătrașcu 2014, p. 29–30.

² Vartic 2011, p. 238.

amputálását.³ Paradox módon, Cioran számára az egészséges ember az, aki elfogadja, hogy az élet maga is egy betegség, amelyért megtesz mindent, hogy így maradjon.⁴ Nem más ez, mint utalás a szenvedés megtermékenyítő voltára, abban az esetben, ha az megfelelően van átélve és úgymond hasznosítva. A szenvedés az intelligencia szövetségese. Nélküle az ember nem kerülhet a szemlélődés állapotába. A fiatal Cioran büszke erre a felismerésére és úgy véli, hogy az ő intellektuális ambíciója változatlanul áthalad a szenvedés területén:

Az én koromban (19 éves) kevesen tudják, hogy mit jelent a betegség és a fájdalom. Lehet ebből az okból én jobban értem a dolgokat, mint mások. A szenvedés állandóan az élet elé állít, kimozdít az azonnaliból és az irracionálisból, egy nagyszerűen szemlélődő lény irányában... Amikor másokkal szemben a személyes felsőbbrendűségről beszélek, amikor kritizálok és kigúnyolok, soha nem a könyvekből nyert akármilyen kultúrára gondolok, amely erőfeszítésből és ambícióból származik, hanem erre a termékeny megértésre, amely nem az olvasmányokból indul ki, hanem az érzésből, nem sokféle ismeretből, hanem a mély megélésből.⁵

2. A betegség, az álmatlanság filozófiai értelmezése

A filozófus az „érzékek valóságának” nevében beszél, és meg van győződve arról, hogy gondolatai „szerves védjegyet” viselnek. Ugyanakkor vitába száll a homályos és „elvont romantikus szentimentalizmussal, amely nőiességével kompromittálta a szenvedés egész jelenségét.” Cioran vesszőparipája az „érzelgősek” elképzelt vagy beképzelt szenvedése, akik „esztétikusan szenvednek”, úgy tartván, hogy a „parányi kielégületlenségek” és „spirituális nyugtalanságok” az igazi szenvedést jelentik. Mindezeket arra figyelmezteti, hogy tulajdonképpen nem tudják, mi az igazi szenvedés, minek okán a gondolataik teljesen inkonzisztensek. Tehát az intelligencia az igazi és nem a beképzelt szenvedéssel áll összefüggésben. Cioran elutasítja a szenvedésre adott keresztény választ is.⁶ A következőt írja:

Mennyivel vagyunk ma boldogabbak, hogy feláldozta magát értünk? Megváltás? De a megváltás egy illúzió és egy lehetetlenség. A keresztény felfogás a szenvedésről tele van illúziókkal, mert szenvedni a világ szenvedéséért ugyanannyira hatástalan, mint örülni a világ örömének. Nem értette meg, hogy nem lehet másért szenvedni, és, hogy haszontalan kihozni az embert a fájdalom magányából.⁷

³ Pătrașcu 2014, p. 31–32.

⁴ U.o. p. 40.

⁵ Simion 2014, p. 77.

⁶ Petreu 2017, p. 22–23.

⁷ Cioran 1990 (Revelațiile durerii), p. 94. (megj. saját fordítás)

Tehát Cioran elhatárolódik az etikai és szotériológiai értelemtől, amellyel a kereszténység felruházta a szenvedést, de megadja saját filozofikus válaszát: a szenvedés bebizonyítja az „élet irracionális, bestiális és démoni voltát.” E mögött könnyen felfedezhetjük Schopenhauer hatását, aki szerint: „minden élet szenvedés” és, hogy „a szenvedés az élet lényegét jelenti.”⁸ Cioran úgy véli, hogy a szenvedés nagy szerephez jut az egyéniség formálásában, ugyanis a fájdalmak „arra törekszenek, hogy az embert a világ színe elé hozzák, hogy elválasszák a természetétől” és, hogy „lerombolják a világgal való affinitását.”⁹ A szenvedés létének további igazolását Cioran a „Pe culmile disperării” – saját fordításban: „A kétségbeesés tetőfokán” – című könyvében találjuk. A szenvedés ebben az ismeretszerzés módjaként mutatkozik. Nem más ez, mint az agónia módszere, amely által feltáruhatnak a világ végső alapjai. Cioran a betegségek filozófiai küldetésére kérdez rá, amely abban áll, hogy rámutatnak arra, hogy az élet végtelenségének érzete mennyire illúzorikus és, hogy mennyire törekeny az az illúzió, amely valami meghatározottról és beteljesültről szól.¹⁰ Cioran az igazi szenvedés forrását a betegségben látja. Azért annyira fontos téma ez a filozófus számára, mert a betegségnek tulajdonítja a szerves és dogmatikus álomból, a fiatalság tudatlanságából, az egészség naivitásából való ébredését, hogy végre a tisztánlátáshoz juthasson el.¹¹ Barátjához, Bucur Țincuhoz intézett levelében megvallja, hogy ez az állapot büszkeséggel tölti el.¹² Ahogyan Giovanni Rotiroti is megjegyzi, Cioran számára a szenvedés elválaszthatatlan volt „a megismerés szubjektív tapasztalatától.”¹³ Țincuhoz intézett levele rávilágít az alkotó mechanizmusára. Arról ír, hogy a belső nyugtalanság nem más, mint a szerves valóság szimbolikus meghatározása... a szomorúság oka lehet, a gyomorban található... és, hogy senki nem jön rá arra, hogy lábfájdalmak miatt tagadható az emberiség fejlődése.”¹⁴ Ion Vartic ezért Cioran esetében szomatopszichikusságról beszél.¹⁵ Cioran inspirációjának vonala tehát a testtől az érzelem majd a szóbeli kifejezés irányában halad. Ezt ő is megvallja egy újságcikkben: „Odisea Ranchiunii a fejfájásokból és szinusztitiszből született.” Mindez nemcsak Cioran művének monotonítására és ismétlő voltára ad magyarázatot, hanem arra is rávilágít, hogy mennyire eredeti és őszinte filozófussal van dolgunk. Az írásaiért saját testével, saját szenvedésével fizetett.¹⁶

⁸ Schopenhauer 2007, p. 403, 412.

⁹ Vö.Cioran 1990 (Revelațiile durerii), p. 88–100.

¹⁰ Vö.Cioran 1990 (Pe culmile disperării), p. 30–31.

¹¹ Petreu 2017, p. 28–29.

¹² Vö.Cioran 1995, p. 33.

¹³ Rotiroti 2016, p. 112.

¹⁴ Vö.Cioran 1995, p. 56, 49.

¹⁵ Vartic 2011, p. 12.

¹⁶ Petreu 2017, p. 32–33.

3. Cioran az irodalom és a filozófia határán

Cioran elhagyja az általa banálisnak nevezett filozófia területét, és az irodalom felé közelít, így a határ érdekessége és a nem konvencionális gondolkodás jellemzi a művét. Mindezt két dolog által éri el: az atemporalitás és a „filozófiával folytatott vita” által. Egy idő nélküli keretet alkot, amelyben úgy tűnik, hogy előtte nem létezett senki, ő az első, aki beszél, hogy a gondolatai az égből vagy a pokolból származnak, de semmiképp nem a könyvekből, annak ellenére, hogy ő egy szenvedélyes olvasó volt. Az eredetiséget a történelem fontosságának leértékelésével, az örökkévalóság elógiájával éri el.¹⁷ A magánytól nem azt tanulta meg, hogy egyedül van, hanem, hogy ő az egyetlen.¹⁸ Ciorannak a historizmus és a történelem iránti megvetésében felfedezhető Nietzsche és Bergson hatása. „A filozófiával folytatott vita” önmagában még nem jelenti a filozófiával való szakítást, hanem pontosan az ellenkezőjét, hiszen Cioran ugyan tagadja a filozófiai hagyományt, de új ismeretmódokat ajánl vagy más finalításokat nevez meg.¹⁹ Cioran nem alkot egy filozófiai rendszert, nem akar meggyőzni, nem akarja, hogy valaki mellette álljon. Vallomásokot tesz, visszautasít, önmagának ellentmond, provokál és sokszor semmibe veszi a logikát. A „Pe culmile disperării” című könyvében írja: „a tény, hogy létezek, a világ értelmetlenségét bizonyítja.” Egy kicsit később pedig: „mert milyen módon található egy végtelenül drámai és boldogtalan ember gyöttrődésében értelmet, aki számára minden a semmire irányul és akinek e világ törvénye: a szenvedés?”

Cioran úgy gondolja, szakít a rendszeres gondolkodással, mert szerinte minden, ami forma, rendszer, kategória, keret, amelyek abszolutizáló törekvéseket mutatnak, a szellemi élet sterilitásából származnak, viszont, akik az inspiráció pillanatában írnak, mellőzik az egységet és a rendszert.²⁰ Mindennek ellenére Kant, Hegel, Fichte visszautasítása nem jelenti a filozófia felcserélését az irodalommal vagy a költészettel.²¹ Cioran vallomása szerint a nagy rendszerek elhagyása az álmatlanság következtében történt. Addig lenyűgözve volt tőlük, de attól a pillanattól kezdve, amikor valami arra kényszerítette, hogy egész éjjel ébren maradjon, attól a pillanattól kezdve, amikor a nappal és az éjszaka ugyanaz volt, míg másoknak minden reggel újra kezdődött az élet, attól a pillanattól kezdve megszületett benne az abszolút folytonosság tapasztalata, amely következtében rájött, hogy a filozófia nem tud válaszolni az általa megtapasztalt valóságokra, és ezért elhagyta azt a tapasztalat, a megélt dolgok és a hétköznapi bolondság kedvéért.²² Valójában Cioran nem a filozófiával szakít, hanem a nagy rendszerekkel, illetve az ő esetében megtörténik az álmatlanság átértékelése. Ennek következtében juthat az „abszolút folytonossághoz”

¹⁷ Pătrașcu 2014, p. 43–44.

¹⁸ Vö. Cioran 1991, p. 7.

¹⁹ Pătrașcu 2014, p. 44.

²⁰ Simion 2014, p. 106.

²¹ Pătrașcu 2014, p. 48.

²² Uo. p. 46.

és megszabadulhat attól az illúziótól, hogy az élet minden reggel újra kezdődik. Ezért a megélt dolgok tapasztalatát választja. Különben a „Pe culmile disperării” című könyvének idején Cioran sokat merít a bergsonizmusból. Miként Bergson, úgy Cioran is elveti a filozófiai rendszert, Kantot a nem igazi filozófia képviselőjeként említi, a képekhez, a metaforákhoz, a plasztikus nyelvezethez folyamodik – amelyek szerinte sokkal hatásosabbak az igazság kifejezésében, mint az elméletek és az általános gondolatok használata. Bergsonhoz hasonlóan Cioran is a tapasztalatról, az átélésről, belső életről, növekedésről, benső gyarapodásról, átalakulásról beszél. Cioran számára a zene és a misztika előnyben részesített tapasztalatoknak számítanak, amelyek által a lényegegik lehet hatolni. Továbbá a filozófus életének eseményeit vizsgálva, a publikációit olvasva sem mondhatjuk, hogy szakított volna a filozófiával az irodalom javára, hanem az álmatlanság hasznosításáról, értelmezéséről van szó, amely által megtapasztalja azt, amiről Bergson ír.²³ Bergson a „Bevezetés a metafizikába” című könyvében arról ír, hogy úgy tűnt számára, rátalált a tisztán benső tartamra, egy olyan folyamatosságra, amely nem jelent egységet, de többséget sem, és amely semmilyen keretbe nem illeszkedik. Ebben az esetben a mobilitás tényleges lényege került a figyelem középpontjába és érezhető volt, ahogy ez összeolvad azzal az erőfeszítéssel, amelynek a tartama egy oszthatatlan kontinuitás.²⁴ Bergson szerint nem létezik más, csak egy megszakítás nélküli lendülete a változásnak, egy olyan változásnak, mely mindig önmagához simul egy tartamban, amely végtelenül meghosszabbítást nyer.²⁵ Ez alapján Kant tévedése abban áll, hogy az időt homogén közegként kezelte. Bergsonnak úgy tűnik, hogy Kant figyelmen kívül hagyta, hogy a valóságos tartam egymásba helyezett pillanatokból áll, és amikor egy homogén egésznek a formájához jut, ez a térbeli kifejeződésből származik.²⁶ Mivel az intuicionizmus a filozófia és a pszichológia metszéspontján helyezhető el és Cioran pontosan egy gyakorlati filozófiát akar, úgymond a bergsonizmus alkalmazását mint életfilozófiát, bebizonyítja, hogy Cioran nem hagyja el a filozófia területét.²⁷ Bergson a precizitás hiányát, az élettől való eltávolodást rója fel az addigi filozófia számára és az igazságot az intuicionizmus által próbálja megközelíteni.²⁸ Cioran Bergsonhoz hasonlóan egy tapasztalat közeli filozófiát sürget, ami már kiderül az első könyvéből is.

²³ Pătrașcu 2014, p. 47–50.

²⁴ Bergson 1910, p. 19,21.

²⁵ U.o. p. 22.

²⁶ Bergson 1993, p. 152.

²⁷ Pătrașcu 2014, p. 51–52.

²⁸ Bergson 1993, p. 17, 50.

4. Az írás szükségszerűsége

Cioran egyik levelében az írás szükségszerűségéről ír barátjának, Bucur Țincunak. Az írás által objektiválódhatnak a belső tartalmak. Az írásnak akkor van értéke, ha a kifejezésen túl életre, a formán túl pedig tartalomra találunk. Nem véletlenül fogalmaz úgy Cioran, hogy valamit a vérével szeretne írni.²⁹

Cioran a könyveit úgy mutatja be, mint amelyek hatalmas energiafelszabadításokat jelentenek. Ez a benső energia, ha kifejezetlen marad, szinte fojtogatja a filozófust, ezért az írás terapeutikus szükségletté lesz. A könyvei azt a hatást keltik, miszerint minden bennük foglalt idea a gondolkodás ösztönének köszönhető. Cioran számára a lét maga egy biográfiát jelent.³⁰ Ugyanakkor amint mondtuk, Cioran fenntartja azt a benyomást, hogy az ő írásait nem lehet formákra, rendszerekre leszűkíteni.

Michael Finkenthal Ciorant megfoghatatlannak nevezi, mert nála nincs rendszer és nincsenek premisszákból levont következtetések. Csak „visszhangot” keresünk, amelyet azok a ritka és értékes pillanatok alkotnak, amikor úgy tűnik, hogy értjük Ciorant, amikor a szavai egy furcsa érzést vagy gondolatot váltanak ki belőlünk, amely egy pillanatra mintha megvilágosítana és eloszlatná a kétségeinket. Legtöbbször azonban az átvillanó képek majdnem egyből eltűnnek, és elfelejtjük azt, amit feltártak számunkra. Csak egy furcsa íz, egy homályos emlék, egy szomorú és üres érzés marad a részünk.³¹ A „Pe culmile disperării” című könyvében bizonyos szellemi tapasztalatok, mint a szerelem, szenvedés, halál, bolondság tárgyalását találjuk, amelyek olyan szempontból értékesek, hogy megnyitják az utat a szubjektivitásunk, a legmélyebb valóságunk felé.³² A líraiság című fejezetben a következőt írja:

Miért lírai az ember a szenvedésben és a szerelemben? Azért, mert ezek az állapotok, habár különböznek, mint természet és irányultság, mégis lényünk legmélyebb és legszemélyesebb lényegéből törnek fel, a szubjektivitás lényegének középpontjából, amely egy bizonyos kivetítő és kisugárzó hely.³³

Az így felfedezett valóság a bergsoni tartam jellegzetességével bír, hiszen feleleveníti a múlt összes tapasztalatát:

A hullámok felemelkedéséhez vagy a zenei paroxizmushoz hasonlóan, e kibontakozás következtében a lelki tartalmak összetett jelenlétéből, megszületik az időszerűség érzete.

²⁹ Vö. Cioran 1995, p. 51–52.

³⁰ Pătrașcu 2014, p. 54.

³¹ Finkenthal 1997, p. 34.

³² Pătrașcu 2014, p. 56–57.

³³ Cioran 1990 (Pe culmile disperării), p. 7. (megj. saját fordítás)

Amikor egy végtelenül feszült pillanatban benned lüktet az egész lelki múltad, amikor a teljes jelenlét jelenvalóvá tesz elfojtott tapasztalatokat, és amikor a ritmus kibillen egyensúlyából és egyformaságából, akkor az élet csúcsairól a halálba zuhansz, de a halál rögeszméjével járó iszonyat megléte nélkül.³⁴

A feltárult valóság a benső gyarapodás jegyében áll, folyékonyak bizonyul: „A belső élet összes része egyetlen lendületben olvad össze, mint egy tökéletes konvergenciában, létrehozván egy erős és teljes ritmust.”³⁵ A lírizmus által ezek a tapasztalatok kiváltják a létezés metafizikai érzetét, amely a látszatok elhagyásával és a lényegbe való hatolással jár. A létezés metafizikai érzete extatikus természetű és Cioran szerint minden metafizika gyökere az extázis egy bizonyos formájában van.³⁶ Olyan tapasztalatok, mint: a magány, a kétség és legfőképp a kétségbeesés, lehetővé teszik a létezés metafizikai érzetének a megélését.³⁷ Az interiorizálás nem egy extenzív, hanem egy minőségi egyetemességhez vezet:

A legmélyebb szubjektív tapasztalatok egyben a legegyetemesebbek is, mert bennük érhető el az élet eredeti lényege. Az igazi bensőség egyetemességhez vezet, amely mindazoknak elérhetetlen, akik a felszínen maradnak. Ebben az egyetemesség közönséges értelmezése inkább a kiterjedésnek egy formáját látja az összetettségben, semmint egy minőségi, gazdag tartalmat.³⁸

Cioran esetében nem vallásos extázisról van szó, hanem egy immanens extázisról. A ciorani metafizika transzcendencia nélküli, egy olyan metafizika, amelyben az élet önmagának princípiuma:

Eljutni e világ gyökereihez, a legfelsőbb bódultságba, elérni az extázist egy metafizikai érzés megélésében áll, amely a természet lényeges elemeinek extázisából indul ki. Az extázis mint lelkesültség az immanenciában, mint egy megvilágosodás ebben a világban, mint e világ bolondságának látomása – íme az alap a metafizika számára – mely érvényes a végső pillanatokban is.³⁹

A kifejezés, az exteriorizálás szükségessége annyival erősebb, amennyivel intenzívebb megélésekről, mélyebb interiorizálásokról beszélünk: „Lírainak lenni azt jelenti, hogy nem tudsz magadba zártan maradni. Ez a kifejezni akarás annál erősebb, minél bensőbb a líraiság, minél mélyebb és minél összpontosítottabb.”⁴⁰ A metafizikai érzés kifejezése nem a sematikus és egyszerűsítő gondolkodás elégtelenségéből

³⁴ Cioran 1990 (Pe culmile disperării), p. 5, 6. (megj. saját fordítás)

³⁵ Cioran 1990 (Pe culmile disperării), p. 10. (megj. saját fordítás)

³⁶ Vö. Cioran 1990 (Pe culmile disperării), p. 57.

³⁷ Uo. p. 58.

³⁸ Cioran 1990 (Pe culmile disperării), p. 7. (megj. saját fordítás)

³⁹ Cioran 1990 (Pe culmile disperării), p. 57–58. (megj. saját fordítás)

⁴⁰ Cioran 1990 (Pe culmile disperării), p. 7. (megj. saját fordítás)

származik, hanem egy összetett élet túltelítettségéből. A kifejezés ezért nem rendszerez, hanem megvall:

Túl kevesen vannak, akik ilyen tapasztalatokat mindvégig el tudnak viselni. Mindig komoly veszéllyel jár a tárgyasulni kívánó tartalmak elfojtása, a robbanni kívánó energia bezárása, ugyanis elérhetsz egy olyan pillanatot, amikor már nem tudod uralni a túláradó erőt. És akkor az összeomlás a teljesség következménye. Vannak olyan átélések és gyötrő gondolatok, amelyekkel nem lehet együtt élni. Ilyenkor nem segít a megvallás?⁴¹

A lírai kifejezés többé már nem az értelem objektívnek és külsőnek vélt világgal szembeni távolságtartó látásából származik, hanem egy tapasztalatból, mely túllépi a szubjektum és objektum közti racionális megkülönböztetést. A létből származó szenvedést az írás, legfőképpen a lírai kifejezőmód nemcsak elviselhetővé teszi, hanem segít azt átváltoztatni örömbé, extázisba. Cioran nagy gondolata tulajdonképpen az, hogy a szenvedés elmélyítésével, a tetőfokig való felerősítésével el lehet érni ennek átformálását és túlhaladását. Végtelen pontjában az agónia találkozik az extázissal, a szomorúság az örömmel, a szenvedés a boldogsággal. A legnagyobb szenvedést a szenvedés tudata alkotja, melyet az írás által lehet elviselni. Az írás az, ami kárpótol a káoszért, amelyet szükséges elviselni a naivitás téves bizonyosságainak az elhagyása miatt. Egy probléma körülírása gyakran a megoldással válik egyenlővé. Cioran esetében tehát az ismeretlen elválaszthatatlan az antropológiától. Az ismeret, a természete révén két szempontból extatikus: egyrészt, mert feltárja a lét magvát, mint a megismerő alanyhoz külsődlegest, és másrészt, mert a szellemi tapasztalatok rendkívüli intenzitása által a lét belsejében találjuk magunkat.

5. A hősi magatartás dicsérete

A „Pe culmile disperării” című könyvében Cioran összesen háromféle magatartást különböztet meg: a naiv magatartást, a hősi magatartást és az elvontan gondolkodó ember magatartását. Amíg az utóbbi kategóriába tartozó emberek nem élnek meg ciorani értelemben vett szellemi tapasztalatokat, addig nem rendelkezhetnek a végső valóságokat illetően metafizikai ismerettel. A metafizikai ismeret csak a tragikus hősöknek juthat osztályrészül.⁴² A naiv magatartású ember eredménytelenül próbál kiutat találni a kétségbeesésből: a boldogság eléréséért tett minden erőfeszítés, nevelés kezdettől fogva terméketlennek bizonyul. Bármit teszel, nem lehetsz boldog, ha elindultál a boldogtalanság útján. A boldogságtól áttérhetsz a boldogtalansághoz, viszont fordítva ez nem lehetséges. Ez azt jelenti, hogy a boldogságnak fájdalmasabb meglepetései lehetnek, mint a boldogtalanságnak.⁴³ A naivitás kategóriájában szereplők a metafizikai érzékenység ellentétével: a mágikus érzékenységgel

⁴¹ Cioran 1990 (Pe culmile disperării), p. 6. (megj. saját fordítás)

⁴² Pătrașcu 2014, p. 61–64.

⁴³ Vö. Cioran 1990 (Pe culmile disperării), p. 181.

rendelkeznek. E szerint minden megoldható, mert az univerzum az ember rendelkezésére áll. A betegségek gyógyíthatóak, a halál nem létezik mint egyetemes és sorszerű valóság, hanem csak járulékos és kontingens karakterekkel bír. Tulajdonképpen a naiv magatartás szembeállítható a metafizikai érzékenységgel.⁴⁴ Cioran részéről mély megvetésben részesül az elméleti magatartás, hiszen ezt a filozófus érzéketlennek, korlátoltnak és kényelemszeretőnek látja.⁴⁵ Mindhárom magatartás a következő témák szerint vizsgálható: étellel való kapcsolat, meghatározó érték, alapvető affektivitásra való hajlam, tragikumra való hajlandóság, a kozmoszsal és a másik emberrel való kapcsolat.⁴⁶ Mindezek ellenére erős szubjektív tapasztalatok révén lehetséges, hogy egy elvont és személytelen gondolkodó, organikus és szenvedélyes gondolkodóvá legyen.⁴⁷ Íme, a hősi magatartás leírása a kozmoszsal való kapcsolata szempontjából, egy olyan magatartás leírása, amely elvesztette a naivitást és a kétségbeesés tetőfokán szenved:

Mennyi magányra van szüksége a léleknek. Mennyi halálra az életben és mennyi benső tűzre! A magány olyan sokat letagad az életből, hogy a léleknek a vitális kificamodásokból származó kivirágzása elviselhetetlenné lesz... Azonban létezése mélyén senki sincs elragadtatva az élet e katasztrófális szerzeményétől, ami a lélek. És hogy lennél elragadva ettől a varázs nélküli élettől, amely naivitás és spontaneitás nélkül való? A lélek jelenléte mindig egy élet hiányt mutat, sok magányt és hosszantartó szenvedést.⁴⁸

6. Érzelmek és a szellemi metafizika

Vajon lehetséges-e a sokféle érzelem és állapot rangsorolása a tragédia kritériuma szerint, melyben legfelső fokon a kétségbeesés áll? A könyv (*Pe culmile disperării*) némely sora talán erre enged következtetni, azonban meglepő lehet, hogy a kétségbeesést Cioran nem a fenségeshez, hanem a groteszkhez társítja, amely inkább nevetést, gúnyt vált ki, mintsem együttérzést.⁴⁹ Cioran a halálról az agónia tapasztalatának függvényében beszél. Szerinte a halál immanenciáját az életben leginkább a betegségek és a depresszív állapotok tárják fel.⁵⁰ A haláltól való félelem kiiktatása lehetetlen, ezért a filozófus tagadja úgy az idealizmus, mint a racionalizmus megoldási kísérleteit.⁵¹ Cioran figyelembe veszi az érzések klasszikus felosztását. A pozitív érzések azok, amelyekben az élet önmaga kifejezéséhez jut, áttörvén a megszo-

⁴⁴ Pătrașcu 2014, 67, p. 98.

⁴⁵ Vö. Cioran 1990 (*Pe culmile disperării*), p. 139.

⁴⁶ Pătrașcu 2014, p. 64–66.

⁴⁷ Vö. Cioran 1990 (*Pe culmile disperării*), p. 61.

⁴⁸ Cioran 1990 (*Pe culmile disperării*) p. 19–20. (megj. saját fordítás)

⁴⁹ Vö. Cioran 1990 (*Pe culmile disperării*), p. 26.

⁵⁰ Vö. Cioran 1990 (*Pe culmile disperării*), p. 33.

⁵¹ Pătrașcu 2014, p. 71.

kott határokat. Ez alapján egymás mellett állhat a harag, a túlaradó érzelmi megnyilvánulás, a lelkesültség. Másrészt a negatív érzések az élet hiányát, egy bizonytalanságot jelentenek: „egy visszatérést a semmi felé, és nem egy létbeli virágzást.”⁵² Cioran minden negatív érzés eredetét a fáradtságban látja, amely elválasztja az embert a világtól és az élettől.⁵³ A melankólia, a sajnálat, a szomorúság, a kétség, a teljes kiélegületlenség, az extázis, a testbeliség érzete, a magány, az abszolút szenvedés, a kecsesség, a lelkesültség tárgyalásán túl a szeretet ciorani értelmezésénél állunk meg. Cioran a szeretet eredeti formáját a férfi és a nő közti szeretetben jelöli meg. Az erre hozott érv pedig az, hogy senki sem követett el öngyilkosságot Isten, a természet vagy a művészet iránti szeretetből, holott a szerelmi öngyilkosságok napirenden vannak.⁵⁴ A „Frumusețea flăcărilor” című fejezetben Cioran újra előhossa a szerelem témáját, amelyben úgy tűnik, hogy egyre inkább egy megoldást lát a metafizikai nyugalanságok kínjaira vonatkozóan.⁵⁵ Azonban egy mélyebb vizsgálat alapján kitűnik, hogy a szerelem általi megoldás tarthatatlan. Cioran szerint a nő csak ideiglenes alkalmat jelent a férfinek, hogy megszabaduljon a szellem kínzó nyomása alól.⁵⁶ A férfi és a női szerelem alapvető különbsége miatt a szerelem által csak ideiglenes nyugalom érhető el. A kétfajta szerelem összehasonlításából kiderül, hogy a férfi számára a szeretet egy kis menedéket jelent a létezésében, míg a nő számára a lét egyetlen értelmét jelenti. A nő a kecsesség által, míg a férfi a tragikum által van meghatározva.⁵⁷ A ciorani metafizika tragikus hősének a donjuani szerelem az, ami elérhető. A szerves unalomból származó változtatási kényszer donjuanizmushoz vezet. Akik kétségbeestek az élet értelmé felől és még nem impotensek pszichikai vagy erotikus értelemben, azok szükségszerűen donjuanok, csakúgy mint az ellentéteik: a beszűkült emberek, akik nagyon alacsony megértési, érzési lehetőségekkel rendelkeznek. Azonban nem mindegy, hogy egy bizonyos életformához ki hogyan ért el: túltelítettségéből vagy fogyatékoságból.⁵⁸ Cioran szerint az igazi megoldás az embertárs iránti szeretetben van, akkor is, ha ez visszautasításra talál, mert a mások felé küldött fény visszatér az eredetéhez.⁵⁹

⁵² Vö. Cioran 1990 (Pe culmile disperării), p. 47.

⁵³ Pătrașcu 2014, p. 72.

⁵⁴ Cioran 1990 (Pe culmile disperării), p. 116.

⁵⁵ Pătrașcu 2014, p. 86.

⁵⁶ Vö. Cioran 1990 (Pe culmile disperării), p. 95.

⁵⁷ Pătrașcu 2014, p. 86–87.

⁵⁸ Vö. Cioran 1990 (Pe culmile disperării), p. 189.

⁵⁹ Uo. p. 202

7. Következtetés

Cioran filozófiája a metafizikai affektivitás területén mozog. Gondolatait lírai módban fejezi ki. Cioran olvasója jól érzi magát, mert megtapasztalja az elfogadást, nem érzi magát arra kényszerítve, hogy megváltoztassa azt a világot, amelyben van, vagy azt a személyiséget, amellyel rendelkezik. Ahogy szép szavakban látja kifejeződni a pesszimistának, nihilistának megbélyegzett gondolatokat, rájön, hogy a saját személyisége is élhető és nyitott saját létének értelme felé.⁶⁰ Eugen Simion elbűvölőnek nevezi Cioran diszkurzusát. Annyira elbűvölő mondja a kritikus, hogy a szöveg mélységeiben rejlő nihilizmus veszít a fontosságából, másodrangú lesz. A spekuláció az életerejével és a lenyűgöző szépségével megnyeri a fogadást a semmivel szemben.⁶¹ A dolgok jól hangzanak a nagyszerűen vágott mondatokban. Még a halál is alárendelődik a szó általi esztétizálásnak, még a tragikum is pompásan van kifejezve.⁶² A szenvedés, a depresszív állapotok leírása tehát olyan mélységeket ér el, ahol váratlanul újra megjelenik az élet. Ezért Ciorant olvasva mintha büszkeség töltene el bennünket a szenvedésünk és a boldogtalanságunk miatt. Cioran alapvető kérdése az, hogy kétségbeejtő körülmények ellenére lehetséges-e élni, és ha igen, akkor ez hogyan valósítható meg.⁶³ Az áttérés a kétségbeesés tetőfokáról a boldogság tetőfokára úgy lehetséges, ha teljesen megszabadulunk a fény és a sötétség dialektikájától. De – kérdezi a filozófus – vajon kinek lehet ekkora szeretete?⁶⁴ Végezetül elmondhatjuk, hogy nem a koldusok, a prostituáltak vagy az álmatlanságok stb. felelősek Cioran művéért, hanem ezek filozófiai értékesítése és értelmezése.⁶⁵ Ahogyan a dolgozatom címe is engedett rá következtetni, tanulmányomban leginkább Cioran: „Pe culmile disperării” című művére támaszkodtam, ez alapján próbáltam kimutatni, hogy a ciorani filozófiában hogyan értékelődik át a betegség, az álmatlanság, a szenvedés, a halál, és ennek következtében mivel számolhatunk.

⁶⁰ Pătrașcu 2014, p. 31–32.

⁶¹ Simion 2014, p. 103.

⁶² U.o.p. 108.

⁶³ Pătrașcu 2014, p. 89–90.

⁶⁴ Vö.Cioran 1990 (Pe culmile disperării), p. 202.

⁶⁵ Pătrașcu 2014, p. 91 – 93.

Elsődleges bibliográfia

- Bergson, Henri. 1910. *Bevezetés a metafizikába*. Budapest: Athenaeum.
- Bergson, Henri. 1993. *Eseu asupra datelor imediate ale conștiinței*. Cluj-Napoca: Dacia.
- Cioran, Emil. 1990. *Pe culmile disperării*. București: Humanitas.
- Cioran, Emil. 1990. *Revelațiile durerii*. Cluj: Echinox.
- Cioran, Emil. 1991. *Amurgul gândurilor*. București: Humanitas.
- Cioran, Emil. 1995. *12 scrisori de pe culmile disperării*. Cluj: Apostrof.
- Schopenhauer, Arthur. 2007. *A világ mint akarat és képzet*. Budapest: Osiris.

Másodlagos bibliográfia

- Finkenthal, Michael. 1997. *Ispitele lui Cioran*. București: Univers.
- Pătrașcu, Horia. 2014. *Terapia prin Cioran*. București: Trei.
- Petreu, Marta. 2017. *Despre bolile filosofilor, Cioran*. București: Polirom.
- Rotiroți, Giovanni. 2016. *Dezvrăjirea lui Cioran*. Cluj-Napoca: Napoca-Star.
- Simion, Eugen. 2014. *Cioran: O mitologie a nedesăvârșirilor*. București: Tracus Arte.
- Vartic, Ion. 2011. *Cioran naiv și sentimental*. București: Polirom.